

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Jonas JAKAITIS

**THE POLICY OF DEVELOPMENT OF URBAN
ARCHITECTURE AND SOCIETY UNDER
MODERN DEMOCRATIC CONDITIONS**
(A case study of Vilnius)

**Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Arts (03H),
Sculpture and Architecture (H 312)**

Vilnius „Technika“ 2007

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius Gediminas Technical University in 2002–2006.

Scientific Supervisor

Assoc Prof Dr Eugenijus STANIŪNAS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, Arts – 03H).

The dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of Arts at Vilnius Gediminas Technical University:

Chairman

Prof Dr Habil Konstantinas JAKOVLEVAS-MATECKIS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, Arts – 03H).

Members:

Prof Dr Habil Jurgis BUČAS (Kaunas University of Technology, Humanities, Arts – 03H),

Prof Dr Rimantas BUIVYDAS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, Arts – 03H),

Assoc Prof Dr Jonas GLEMŽA (Vilnius Academy of Fine Arts, Humanities, Arts – 03H),

Prof Dr Habil Borisas MELNIKAS (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management and Administration – 03S).

Opponents:

Prof Dr Habil Jurgis VANAGAS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, Arts – 03H),

Dr Ričardas TARASKEVIČIUS (Institute of Geology and Geography, Physical Sciences, Geology – 05P).

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council of Scientific Field of Arts in the Senate Hall of Vilnius Gediminas Technical University at 1 p. m. on 23 March 2007.

Address: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania.

Tel.: +370 5 274 4952, +370 5 274 4956; fax +370 5 270 0112;

e-mail doktor@adm.vtu.lt

The summary of the doctoral dissertation was distributed on 23 February 2007.

A copy of the doctoral dissertation is available for review at the Library of Vilnius Gediminas Technical University (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lithuania).

© Jonas Jakaitis, 2007

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Jonas JAKAITIS

**MIESTŲ ARCHITEKTŪROS FORMAVIMO
POLITIKA IR VISUOMENĖ ŠIUOLAIKINĖS
DEMOKRATIJOS SĄLYGOMIS**
(Vilniaus miesto pavyzdžiu)

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, menotyra (03H),
Skulptūra ir architektūra (H312)

Vilnius „Technika“ 2007

Disertacija rengta 2002–2006 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete.

Mokslinis vadovas

doc. dr. Eugenijus STANIŪNAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Disertacija ginama Vilniaus Gedimino technikos universiteto Menotyros mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr. Konstantinas JAKOVLEVAS-MATECKIS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Nariai:

prof. habil. dr. Jurgis BUČAS (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

prof. dr. Rimantas BUIVYDAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

doc. dr. Jonas GLEMŽA (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

prof. habil. dr. Borisas MELNIKAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03S).

Oponentai:

prof. habil. dr. Jurgis VANAGAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

dr. Ričardas TARAŠKEVIČIUS (Geologijos ir geografijos institutas, fiziniai mokslai, geologija – 05P).

Disertacija bus ginama viešame Menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje 2007 m. kovo 23 d. 13 val. Vilniaus Gedimino technikos universiteto senato posėdžių salėje.

Adresas: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva.

Tel.: +370 5 274 4952, +370 5 274 4956; faksas: +370 5 270 0112;

el. paštas doktor@adm.vtu.lt

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2007 m. vasario 23 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus Gedimino technikos universiteto bibliotekoje (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lietuva).

VG TU leidyklos „Technika“ 1362 mokslo literatūros knyga.

© Jonas Jakaitis, 2007

1. General Characteristic of the Dissertation

Introduction and topicality of the problem. On the threshold of the 21st century (in the 1990s), public organizations of European and other countries focused their attention on the problems, the solution of which could help improve standards of living in the cities and towns. Theoretical propositions about the citizens' right to protection from aggression, *environmental pollution and aggressive urban environment* as well as the rights to *shelter, health care, cultural life, mobility, democratic control of authorities and participation in the development of democratic principles* have been analyzed in the great number of documents from various perspectives.

The influence of West European countries on developing urban architecture on democratic principles, implying the involvement of society in this process, as well as the transforming social, political and economic conditions in Lithuania led to great changes in economic, legal and social approaches to urban development under market conditions in this country. Local authorities, not properly ensuring the implementation of self-government principles influenced by various factors, including the activity of informal groups and individuals, does not always take the initiative as a planner and developer. In this case, a private subject – society becomes a participant and initiator of developing a concept of urban architecture. A concept of *society participation in developing urban architecture* embraces not only legal activities, but also includes some informal actions, not provided by law.

The problem of involving communities in sustainable development of urban architecture has been much discussed both on national and international scale. A resolution adopted by the Lithuanian Government 'On approving a list of fields of architecture to be developed in Lithuania' emphasizes the significant role of architecture as a unique art in the country, implying that every citizen should actively participate in architectural development. According to Bristol Accord, the agreement adopted on the 6th -7th of December, 2005 at the informal meeting of foreign affairs ministers from 12 EU countries, the key indicators of *sustainable community* were defined with the emphasis placed on the involvement of *society in urban development of the border regions*. Many articles and monographs published by world researchers and various specialists on this problem and plans and surveys also confirm the importance of the discussed problem. *The problem of informal participation of society in developing urban architecture in Lithuania* was sporadically studied by various scientists. However, such aspects as *the involvement of society in developing urban architecture* and the influence of urban structural elements on self-creation of local communities have not been extensively and thoroughly investigated. The methods adequately assessing the contribution of community participation in architectural development are also lacking.

Drawing the plans and implementing the projects of the development of urban and other territories, the authorities are often faced not only with formal activities provided by law, but also with *informal activities of social organizations or individuals*. Dictionaries define the meaning of formal as 'concerning the form' rather than content or matter. Hence, *informal*, spontaneous actions are based on logic, intuition, expertise and take place in social, political and economic environment. The

informal involvement activity is treated in the present work as an outcome of the interaction of the systems ‘*architecture-society*’, ‘*society-city*’ (Fig 1), as well as a product of human and social activity, its forms and systems allowing the material and spiritual wealth to be created, used and passed on to other generations. Therefore, the problem of the present investigation may be associated with the following issues:

1. Providing more knowledge about a significant but insufficiently investigated process of community involvement in the development of urban architecture.

2. Factors and circumstances determining the transformation of urban architecture: availability of effective measures of social control in developing urban architecture; increasing pollution of the environment; ideological transformation; transformation of the attitude to man and his place in the world; transformation of the attitude to government, its nature and functions.

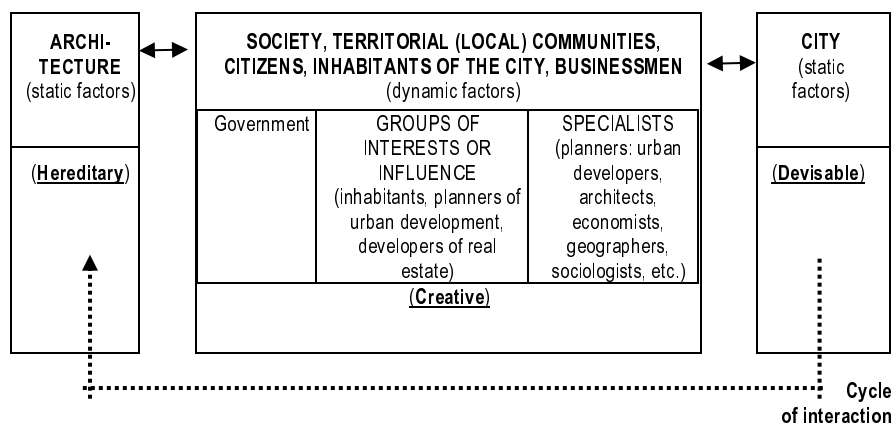

Fig 1. Cycle of interaction in the system „architecture-society“, „society-city“

The problem of the community involvement in developing urban architecture is analysed, considering Vilnius development over recent 15 years as a case study. Emphasizing the significance of the problem, the author shows that, under the action of political, economic, social and other factors, the relationship between the development of urban architecture and other sciences becomes more evident, making this problem interdisciplinary. This increases the importance and originality of the thesis.

Aim and tasks of the work. The aim is to describe the process of society participation in the development of urban architecture based on the latest works of the world scientists, showing the main trends, principles and methods, and to optimize, rationalize the process of developing urban architecture on the principles of sustainable development. The investigation also aims to assess the available approaches and suggest the ways to ensure the development of psychological and architectural environment and living conditions. The tasks to be solved to achieve this aim are as follows:

1. *To trace down the genesis and to analyze the evolution of the process of local community participation in urban development and decision-making, as well as describing the historical sources and peculiarities of this activity.*

2. *To analyze the methods and ways of public participation in developing urban architecture.*

3. *Based on the results of investigation, to determine the effectiveness of provisions made by Lithuanian laws and other measures.*

4. *To provide the recommendations for further optimizing the involvement of community in the development of urban architecture, based on the ideas of the performed research.*

Scientific novelty and practical value. It is one of the first attempts in Lithuania, after regaining independence, to generalize and evaluate the works of Lithuanian and world scientists in the area of public participation in urban development, to determine the main trends of this process, its forms, causes and influence under the developed market conditions. The scientific novelty and theoretical value of the work consist in: *determining the main trends of development and the influence of public activity and other factors on urban architecture formation under the conditions of market economy and democratic development of Lithuania; determining the key factors influencing the development of urban architecture in the context of the community involvement in this process: a complex approach to the development of urban territories, clearly defined aims and objectives, imperfection and gaps in legislation, keeping to democratic principles of social activity, civic character of the society, responsibility and activity of the participants, publicity and access to information, professionalism in organizing informal movement; providing theoretical considerations, legislative assumptions and practical analysis in the context of international experience in the considered area; optimizing public participation in urban development under the conditions of the growing democracy can help reduce negative social and psychological effects and tension between the local authorities and communities, increasing their cooperation and partnership; the main ideas, results and conclusions of the work may be used in further research of the discussed problems as well as being valuable for practical implementation in developing the architectural structure of the cities and the particular territories, taking into account the suggested optimization criteria. They can be also applied to enhance the administration and control of these processes as well as their legislation.*

Object of the research. The object of investigation is approached differently by considering two different levels: *in a broader sense* – semantic-fundamental level, when the inherent interrelationships between architectural elements and society (*the interaction of static and dynamic factors*) are studied; *in a narrower sense* – design-implementation (application) level, taking into account the need for harmonizing social and government interests (*the dynamic factors collectively*) is considered. In this work, *community involvement and informal participation in urban architectural development* is considered in the latter sense.

Methodology of research. Research methods include the analysis of the available historical data, as well as the study of research papers, literary sources, juridical and other documents, etc. For solving the first problem, the statistical data from the official documents published by the Statistical Department of Lithuania at various periods of time, as well as from the respective documents published in the EU states, the data of observations and surveys conducted by municipalities found on their Internet sites,

NGO reports and tests performed by the author are used. In solving the second and third problems, *a survey of experts*, embracing the analysis of society participation and its effects on long-term planning of the development of urban architecture, was used. In solving the fourth problem, the effectiveness of legal regulations concerning planning, design and project implementation was determined. In solving the fifth and sixth problems, such methods as *empirical surveys* and *consultative, participatory approaches* were used to generalize the data on society participation in urban development planning and design and its effectiveness. This allowed the author to generate a set of criteria (indicators) for monitoring. The research is based on the principles of complexity and interdisciplinarity. To achieve better structured investigation of the problems and more accurate assessment of the interrelationships between various sectors, the author used the so-called 'tree of objectives', one of the graph theory approaches, which has been applied for the first time investigating society participation in various processes. It is a graphical method of modelling based on deduction and heuristic procedures which helps to establish the relationships between the aims and methods used to achieve them. A method of *case studies* involving architectural development at various historical periods was also used.

Defended propositions. The main principles of investigation and evaluation of society participation in the development of urban architecture, based on the dependence of the transformation of urban architecture on the forms of society participation in this process, and other interrelated factors in the context of democratic traditions of Western Europe.

The main propositions concerning the analysis, formation and control of urban structure from the perspective of the developing democratic civil society.

The scope of the scientific work. The dissertation includes a general description of the work, 4 chapters (sections), conclusions, references, a list of published works and addenda. The dissertation consists of 155 pages, 100 figures, 41 tables, and 5 appendices.

2. Theoretical Concept of the Thesis

Historical and legislative preconditions for participation of society in the development of urban architecture. In diverse theories of urban development in the 20th century West Europe, participation of society in the development of urban architecture is associated with long-term planning. The diversity of theories and concepts of urban development is accounted for by rapid democratization of the post-soviet states, the transforming relationships between government and society, the advance in the development of architecture and overall improvement of social, cultural and economic conditions in the country. Today, the participation of society in developing urban architecture is guaranteed by the Constitution of the Republic of Lithuania, declaring the creation of democratic state of Lithuania.

The regulation of urban architecture development as well as the involvement of society in this process may be linked with the Valaks' (land) reform started in 1530. It resulted in the formation of new territorial communities around the farmsteads as well as village and town municipalities.

Natural formation of the communities, participating in the development of urban architecture, should be related to the first long-term plans developed in the 19th century. A system of *long-term urban planning*, involving the communities, formed in the years of Russian power. Privacy was paid little attention in implementing the system of urban planning and development in tsarist Russia. In the states of Western Europe, according to L. Benevolo, urban development at the beginning of 18th century was influenced by *the activities of the society and individuals*, as well as by various political, religious and economic factors. However, urban development regulations providing for the rights of private developers were first used in Russia only in 1837-1879. It should be noted that neither in the states of Western Europe, nor in Russia, participation of the society in urban development had not been clearly defined.

Globalization factors. The 21st century is the age of knowledge and information, where the latter is a dominant factor. The analysis has shown that society is usually guided by the data making the lowest level of the information hierarchy about a particular problem. Basing themselves on the preliminary considerations of the problem and often not understanding it well or pursuing their own ends, people form the opinion of the community about the impacts and threads of development, thereby causing damage to the image of territorial communities and the material losses of the society.

Participation of society in developing urban architecture is influenced by various factors, including the IT development, globalization, increasing competition and the dynamics of activities aimed at developing urban architecture. Globalization influenced by the development of information technologies aims to create cosmopolitan global society, culture, market, architecture and the city, which, according to L. Mumford, <...> *often surpasses by its physical form a civilization creating it and is passed on from one generation to another.*

Major principles underlying participation of society in the development of urban architecture. One of the essential characteristics of modern democracy is human right to disseminate one's ideas, defend the community's interests, trying to improve the environment and influence decision-making by the local authorities. In highly developed democracies, such terms describing public participation in urban development as *Citizen or Public Participation, Public Involvement, Public Consultation, Public Meetings, etc.* have been extensively used.

According to scientists forming the attitude of the inhabitants to the development of their native town, the interaction of the *dynamical and statical* factors is of particular importance because their informal impact helps to reflect visual, emotional or functional meaning of the city form. Moreover, it allows the residents to see the values of the town and appreciate the participation of communities in its architectural development, which can help to transform its image and create individual architectural features characteristic of a particular age. This is a potential area of activities for now passive Vilnius citizens, making, according to a survey conducted by the author, about 55 % – 77 % of urban population, to participate in architectural development of their native towns. Well thought of participation of citizens in urban development based on democratic principles is the only legal way for them to express their opinion. However, it can be effective only if community takes the responsibility for the consequences of people's actions. According to D. Held, *'a community should be guided by a concept of the collectively created*

common good'. If, according to R. Buivydas, citizens have no opportunities to participate actively and to become aware of their role in the above process, most of them will always remain detached observers of democratic development, unable to participate in collective decision-making or discussion about the ways of creating common wealth. According to the data obtained in the present research, seeking for the creation of common good in architecture depends on urban lifestyle characterized by professional and social stratification, membership of public organizations, territorial isolation and anonymity, as well as by weakening of the traditional neighbourly and family ties and impersonal social control.

The process of society participation in developing urban architecture involves people, forming such social divisions as tribes, communities, groups of interest, groups of influence, etc. and depends on their activity. Therefore, the author classifies the participants in the development of urban architecture, which make a counterbalance to governmental institutions, according to the following criteria:

1. *Legal status*

a) *Informal whole of individuals (physical or juridical) persons (IfWP)*, which have no stable organizations, leaders or long-term aims. These groups are spontaneously created and acting when architectural works are being planned privately for not clearly declared purposes. When planning is over, their activity decreases or even comes to an end. In some cases, the groups continue their work, forming higher-level organizations (NGO).

b) *Non-governmental public organizations (NGO)*. According to the data obtained by the author, the commonest form of territorial community is the associated non-governmental organization based on the law of associations of Lithuania. Therefore, a concept of **public territorial communities (PTC)** can be suggested for describing these organizations spread over various territories and their involvement in urban development.

2. *The influence on the development of urban architecture*

a) *Social benefits* – when the aims of individuals or organization are beneficial to the society or its groups. Following this, the Council of Vilnius municipality decided to legitimize a system of public organizations – commissions, attached to political committees.

b) *Group benefits*: associated with real estate and interests in the results of territorial planning for avoiding business development on the community's territory and improving life quality. Residents of a particular territory are the most active members of such groups; associated with the investments in business on the planned territory and interests in the results of planning. According to the data obtained, interest and influence groups (project developers) are most active in this area, while conflicts arise among them and local residents; organizations formed to meet and protect the interests of some particular groups or to maintain the '*status quo*' of the territory.

It seems that a relatively large part of the community members should participate in developing municipal or general plans. However, it is not so because separate groups act independently, depending on the *spheres of their interests*.

3. *According to geographical-territorial location*

Some public organizations act on an international scale, while most are national organizations. Nearly all of them are active in a particular area on the informal region

territories (IfRT). The investigation has shown that the smaller the geographical area of the activity of a territorial community, the more extensive the spectrum of its activities and the more difficult it is to differentiate one activity from another.

The conditions of natural formation of territorial communities. Rural areas make 97.4 % of the whole territory of Lithuania, while rural population makes 34 %. With the decreasing number of farmsteads, favourable conditions will be created for urbanization of city suburbs (Fig 2) and the development of a decentralized urban structure.

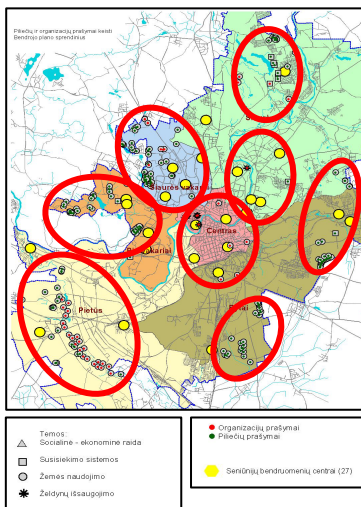

Fig 2. Hypothetic limits of territorial Communities (IfRT) according to authors research data of consideration of Vilnius city Master plan

Decentralization processes can be observed in Austria, Slovakia, Germany, Latvia, Sweden, etc. When Lithuania regained independence, these processes *became active in all Lithuania and particularly in the suburbs of Vilnius.*

Practical activities associated with public participation in urban development, according to J. Bučas, the impact of an architectural work on the landscape and the population is assessed all over the world using the specific criteria or based on the object's visual zones (note, that there are no such criteria in Lithuania). It has been determined that the impact of an object can be observed if it is 2 km away from an observer. Full-scale tests performed by the author confirmed these results and demonstrated that an object located on the territory (IfRT), considered to be their own by the community members, becomes important for them if it is in the radius of 1–2 km from the center of the area (Fig 3, Fig 4).

According to legislative documents, participation of society in urban development is voluntary, rather than compulsory. It is associated with many formalities, therefore, communities act according to regulations.

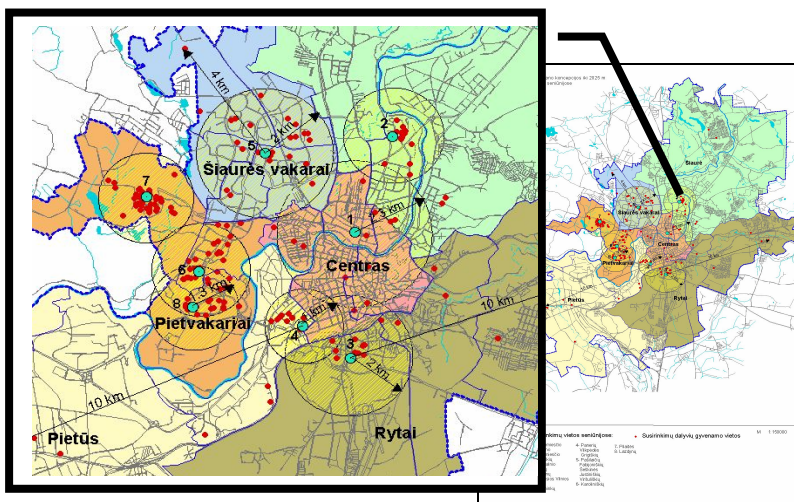

Fig 3. The analysis of the community interests based on the data by the author

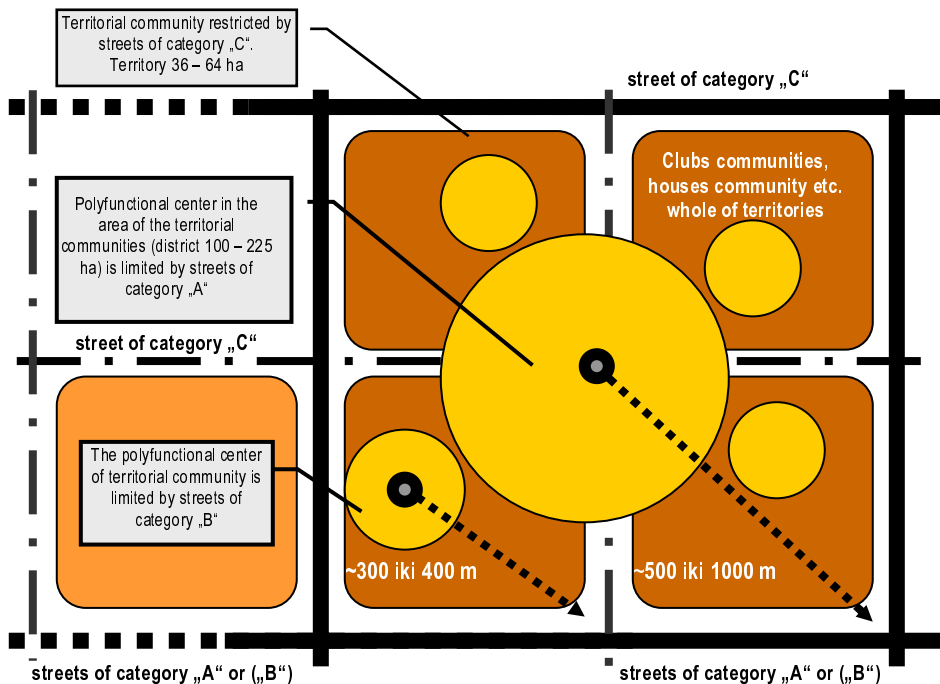

Fig 4. The Model of territorial communities formation by urban implements

In analyzing the data, the author stated that the main principles of architectural development of the city were not always taken into account. Groups of residents often pursue their own interests, seeking for short-term benefits. They also cannot differentiate between various levels of planning as well as aims and objectives defined by the laws on territory planning. The research has shown that such remarks make about 85 % of the strategic plans of urban development. Therefore, the community often has a wrong opinion that a master plan is merely a sum of the detailed plans which can be easily changed if required. In this case, *the process acquires the characteristic features of informal planning*. Other representatives of society – municipalities search for ways of attracting people to participation in urban architectural development. The Council of Vilnius municipality made a decision to establish social commissions, attached to political committees, to formalize and legitimize a system for coordinating sporadic activities of informal organizations. The representatives make 0.11 % of Vilnius population. 388 members of these commissions (making 51.7 % of all 754 representatives) expressed their will to take part in making decisions about the development of Vilnius architecture and developing a policy towards conservation of architectural monuments and other valuable buildings, etc.

According to the results obtained in the present investigation, a lack of democratic cooperation between the authority and society leads to continuous conflicts preventing to coordinate the activities aimed at achieving a common goal (particularly, in the states with the developing democratic systems, including Lithuania). Implementing the principles of sustainable development under the conditions of community participation and cooperation with local authorities, residents of the cities and towns of Lithuania can be successfully integrated into a modern, well-designed and compact urban space. Comfortable and healthy environment is a result of joint efforts, a proper choice and good projects.

Optimizing the interrelationship criteria between the formation of the structure of the city and local communities in developing urban architecture. In investigating the problem, the author established the laws and interrelationships governing the society participation in developing urban architecture and the factors determining social activity. This allowed the author to develop methods of determining social activity index. Assuming that social activity index may range from 0 to 1, the dynamics of this process may be expressed in terms of the relationships (Figs 5, 6, 7) between it and the size of the area, the level of strategic development of goals and planning, multifunctionality and access to information and the use of information technologies. Hence,

$$0 < V \leq 1,$$

$$V = f(T_1, T_2, P, I_1, I_2) = P, I_1, I_2 / T_1, T_2;$$

where V is index of social activity; T_1 is the area being planned; T_2 is index of strategic development of goals; P is index of multicentredness of the city; I_1 is index of access to information (intensity of social actions, number of informal actions); I_2 is the use of IT.

It follows that the larger the area and the more strategic goals are pursued in urban architectural development, the less understanding they find in the community. The less

clearly defined the long-term development goals, the more passive is the community (e.g. in developing master plans).

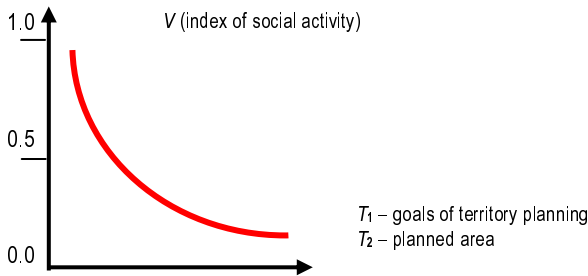

Fig 5. The curve of direct relationship between strategical development of planning goals, size of the area and social activity

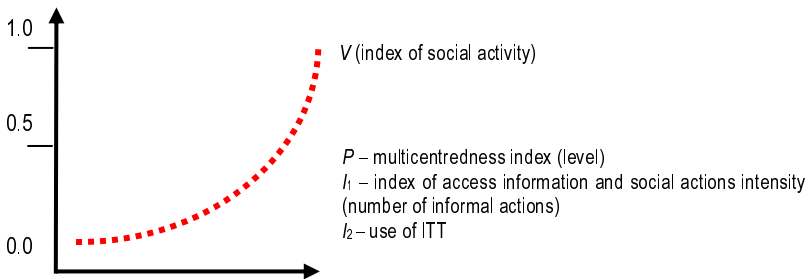

Fig 6. The curve of inverse relationship between multicentredness of urban centers, access to information and social activity

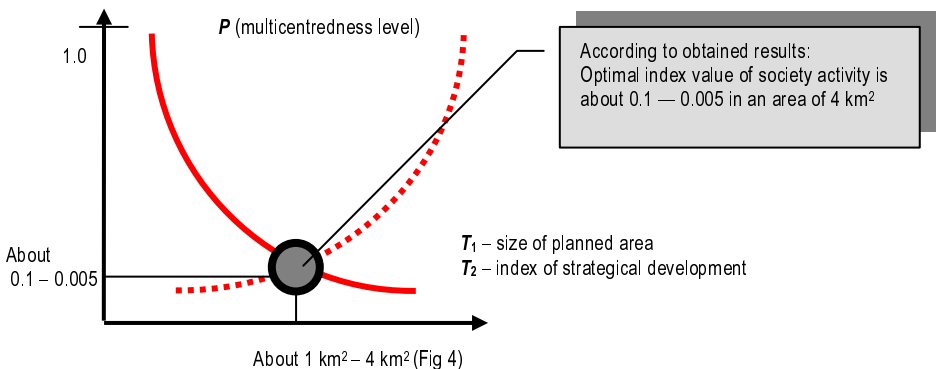

Fig 7. The curve of interrelationship between strategical development of planning goals, size of area, multicentredness and social activity

The author determined an optimal index of society participation as ranging from 0.1 – 0.005 (fig 3). It can be assumed that if social activity index is within the above range, local community is a civil organization, not passive with respect to the problem of the environment formation.

3. General conclusions

1. The factors influencing urban development were relatively stable, therefore, every stage of development was based on the traditions prevailing in the architecture of the previous period. The changing generations, making the communities, linked these stages of development into an integral whole. Participation of the communities in developing urban architectural concepts became a factor of continually growing importance. Gradually, under the influence of industrialization in the conditions of capitalism development in 19th century and globalization in 20th century, towns were growing rapidly, making the control of their communities a challenging problem. The key factors defined in the thesis, which strongly influence the development of urban architecture, determine not only positive changes in life quality, but also differentiation of urban communities, weakening control of architectural development and planning of Lithuanian towns and cities. Differentiation of views and attitudes within urban communities and society as a whole, environmental pollution, monotony of urban architecture, etc. make the threat of losing the peculiar features of national architecture in the future.

2. Until the end of the 20th century, participation of society in the development of urban architecture in Lithuania was spontaneous, sporadic, informal and lacking democratic principles. Urban architectural development is based on certain clearly defined principles, whatever is a social and economic structure of the period. They are determined by the type of land ownership, the changing land tenure laws and regulations (which was particularly important for Lithuania as an agricultural country) and trends of political development and globalization. Local communities could hardly influence these processes in the past and have little influence on them now. Six periods of land reforms can be distinguished in Lithuania in the process of historical transformation of social-economic systems. These reforms determined the effect of informal activity on urban architecture associated with differentiation of society, regional peculiarities of urban development, cultural and economic growth as well as civil rights and participation in developing and control of urban architecture.

3. Official regulation of new urban construction sites on the territory of Lithuania is associated with the Valaks' reform when the distances between urban and rural built up areas were determined, primarily, for economic purposes.

In fact, the territories of informal influence of different groups of population were delimited because suburban rural areas, where urban structures could not be developed, were determined. The developed mechanism of regulating a distance between urban areas helped to formulate the main theoretical principles of decentralized urban structure development.

4. Under the conditions of growing democracy and self-consciousness of citizens in the world, as well as in Lithuania, characterized by the transformation of life quality concept, the experience of various countries in developing democratic principles

becomes particularly valuable. The author defined the main causes of non-democratic and ineffective cooperation of the authorities and communities in developing urban architecture, which are as follows: subjective interpretation of legal documents; lack of information for decision-making; thoughtless and groundless decisions in developing and approving architectural projects, often made by the authorities not directly responsible for this type of work; insufficient and ineffective use of innovations; a lack of competence of decision-making staff; social inactivity; lack of motivation for effective work and raising the level of one's professional skills, etc.

5. When territory development is based on the principles suggested by the community, the elements of town structure acquire great vitality and are well integrated into the existing urban environment. In such circumstances, the local community, as the owner of the territory, increases its activity and can promptly respond to ever changing globalizing environment, acting on the principles of sustainable development.

6. In his research, the author defined the following basic laws and relationships determining social activity in the development of urban architecture: *a direct relationship between social activity in urban architectural development and multicentredness of the city; a direct relationship between social activity and the availability of the required information; a direct relationship between social activity and the use of advanced methods and means of information dissemination; an inverse relationship between social activity and the level of territory planning (strategic development of goals); an inverse relationship between social activity and the size of the territory being planned.*

This allowed the author to create the methods of determining social activity index.

Recommendations

1. Basing himself on the data obtained in the research as well as the expertise of foreign and Lithuanian scientists, the author determined optimal principles of defining the size of local community territory and communal centers distribution, depending on particular levels. The data provided in the research may be used in planning and development of administrative – territorial districts of large Lithuanian cities, including local community territories, neighbourhoods, etc., and involving the society in the development of urban architecture.

2. The data obtained in the present investigation allows the author to state that there is a growing tendency of city suburbs expansion and, in the presence of other synergetical factors, this growth will be accompanied by natural creation of territorial communities. The author recommends the municipalities to support this natural process by using urban development methods, i.e. by developing multifunctional decentralized local communities' territories.

3. The key criteria determining society participation in the development of urban architecture were defined in the thesis. They include access to information, activity, neighbourliness and the city structure. The above factors were used as a set of indicators to monitor and evaluate the discussed process. Methods which can be recommended to municipalities for encouraging people to participate in the development of urban architecture and controlling of this process were also presented.

A statement of urban territory planning, based on monitoring and project discussing with the community members at the initial design stage, should be supplemented by a legal regulation, specifying participation of society in urban development according to particular levels and the use of special means and methods. They are aimed at encouraging the inhabitants to take part in urban development and reduce psychological stresses in society. The recommended measures may also include training, forums, discussions, the use of mass media, etc.

Published works on the topic of the dissertation

In the acknowledged editions

1. PALIULIS, N.; JAKAITIS, J. Management and marketing of city development. *Business: theory and practice*, Vol I, No 1, Vilnius: Technika, 2000, p. 18–41. ISSN 1611-1699.
2. JAKAITIS, J. Experience in official and operative planning of the Vilnius City in integrated development of urban structure and neighbourhood areas. *Town planning and architecture*, Vol XXV, No 4, Vilnius: Technika, 2001, p. 190–195. ISSN 1392-1630.
3. JAKAITIS, J.; PALIULIS, N. Characteristics of planning documents and formation of monitoring system for urban territory development. *Town planning and architecture*, Vol XXVII, No 2, Vilnius: Technika, 2003, p. 75–86. ISSN 1392-1630.
4. JAKAITIS, J. Influence of non-formal activity factors on urban development. *Town planning and architecture*, Vol XXVIII, No 3, Vilnius: Technika, 2004, p. 132–143. ISSN 1392-1630.
5. JAKAITIS, J. Originality under changeable informal effect conditions. *Town planning and architecture*, Vol XXIX, No 4, Vilnius: Technika, 2005, p. 191–202. ISSN 1392-1630.
6. JAKAITIS, J.; RAUDELİÜNIENĖ, J. The influence of the informal factors for the municipality development in the context of knowledge management. In: *Knowledge management: Experience and Problems of European regions*. Vilnius: Institute of new economics, 2005, p. 68–95. ISBN 9986-9307-2-3.
7. PALIULIS, N.; JURKĖNAITĖ, N.; JAKAITIS, J. E-Government in Lithuania: Development and Problems. *Public administration*, No 1(9), Vilnius, 2006, p. 49–58. ISSN 1648-4541.

In the other major editions

8. JAKAITIS, J. Influence of informal impact for the urban development. In: *Proceedings of the VI Young Scientists „Architecture and quality of living environment“ „Readings of K. Šešelgis – 2004“*, held in Kaunas on 27 May 2004. Kaunas: Technologija, 2004, p. 33–43. ISBN 9955-09-651-9.
9. JAKAITIS, J. Impact of informal effect factors on urban development. In: *Proceedings of International Conference „Urban renewal of housing, social and economic substance – creation of social, cultural, and tourist projects within the*

degraded urban and post-industrial areas“, held in Warsaw on 10–11 September, 2004, p. 7–11.

10. JAKAITIS, J. (chairman), HEE, P.; KAUGURS, U.; SAAR, U.; MÄNNIK, M.; KAUTTO, J.; NUMMIORA, R.; KALVANE, M.; LINDHOLM, S.; ANTINOJA, M. City individuality in the context of changeable conditions. In: *Proceedings of International Seminar „Union of Baltic Cities Commission on Urban Planning, Project - Alliance of Baltic Cities (ABC)“*, held in Malmö, Swede on 05–09 October 2005, p. 8–19.
11. JAKAITIS, J. „Architecture – society, society – city“ historical beginning of society participation in city architecture formation. (On the example of Vilnius). In: *Proceedings of the VIII Science Conference „Readings of K. Šešelgis – 2006“*, held in VGTU Architecture Faculty on 6 January, 2006. Vilnius: Technika, 2006, p. 27–35. ISBN 9986-05-932-1.
12. JAKAITIS, J. ORIGINALITY IN CHANGEABLE IFI FACTORS CONDITION CONTEXT. In: *Proceedings of the Science Conference „Individuality of Vilnius City“*, held in Vilnius Academy of Fine Arts on 20 May 2005. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, p. 59–71. ISSN 1392-0316. ISBN 9955-624-55-8.

About the author

Jonas Jakaitis was born in Kazakhstan, on 3, June, 1956. First degree in Urban Engineering, Vilnius Civil Engineering Institute (VISI), 1984. Master of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), 1997. Doctoral student (since 2002), Dept of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University, Trakų g. 1/26, LT-01132 Vilnius, Lithuania. In 1990–1995 was working at Chief Architect of Architecture Department of Municipal Government Administration of Trakai district. From 1995 until now – head of Division of Territorial Planning, of Vilnius City Municipal Government Administration. Konstitucijos av. 3, LT-09601 Vilnius, Lithuania. E-mail: Jonas.Jakaitis@Vilnius.lt

Jonas Jakaitis in 1997 was on internship at Cracow, Poland.

Membership: member of the Lithuanian Union of Architects, member of the Lithuanian Union of Landscape Architects, member of Steering Committee of the Union of the Baltic Cities (UBC) Commission on Urban Planning (CUP).

MIESTŲ ARCHITEKTŪROS FORMAVIMO POLITIKA IR VISUOMENĖ ŠIUOLAIKINĖS DEMOKRATIJOS SĄLYGOMIS

Ivadas

Pasaulio miestų planavimo bei architektūros istorijoje būta daugybės novatoriškų sumanymų, tačiau tik XX a. pabaigoje architektūros ir visuomenės sąveikos formuojant miestų architektūros politiką demokratiniais principais idėja giliai įsiskverbė į visuomenės sąmonę. Jos principų gyvybingumas palaikomas šiuolaikiniuose dokumentuose. Europos urbanistikos chartijoje išdėstyti principai: egzistuojančios urbanistinės aplinkos pagerinimas; esamų gyvenamųjų namų rekonstrukcija; socialinių ir kultūrinių galimybių miestuose sukūrimas; bendruomenės ugdymas ir visuomenės dalyvavimas – yra kertiniai, kuriant demokratinę bendruomenių savivaldą, kuri gali daryti įtaką valdžios sprendimams, visuomenei naudinga linkme. Apie darnios visuomenės (*sustainable communities*), aktyviai dalyvaujančios formuojant miestų architektūrą, sukūrimo svarbą diskutuojama ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu. 2005 m. gruodžio 6–7 d. Bristolio susitarimu (*Bristol Accord*), priimtu neformaliame ES 12 šalių užsienio reikalų ministrų pasitarime, suformuluoti darnios visuomenės rodikliai akcentuoja architektūros ir bendruomenių sąveikos aktualumą kaip vieną iš daugelio darnios bendruomenės požymių.

Temos aktualumas. Šios temos aktualumą liudija žymių užsienio ir Lietuvos mokslininkų bei specialistų paskelbti straipsniai ir monografijos, parengti moksliniai darbai. Demokratinį principų, miestų architektūros politikos formavimo procesuose dalyvaujant visuomenei, patirties Lietuvoje taikymas, politinių, ekonominių-socialinių aplinkybių pasikeitimas iš esmės lėmė ekonominių, teisinių, socialinių miestų architektūros formavimo būdų laisvosios rinkos sąlygomis dėsningą kaitą. Miestų architektūros formavimo politikos dalyviais ir iniciatoriais tampa privatūs subjektai – piliečiai, bendruomenės. Todėl Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos architektūros kryptių aprašo patvirtinimo“ akcentuojama architektūros, kasdien veikiančios kiekvieną žmogų, galios kaip kultūrinės pažangos rodiklio svarba, kurią kuriant neatsiejamai dalyvauja kiekvienas bendruomenės narys.

Dažnai susiduriama ne tik su įstatymų nustatytais (formaliomis), bet ir su nenumatytais, t. y. su neformaliomis visuomenės dalyvavimo formomis. Todėl pagal tarpusavio komunikaciją gali būti formalios ar neformalios visuomeninės ir pavienių asmenų grupių visuma (NfAV). Šioje situacijoje vienas iš pagrindinių valdžios institucijų tikslų ir yra rasti būdų, kaip formuojant miestų architektūros politiką valdyti bei sudaryti prielaidas visuomeninėms organizacijoms tapti aktyviai bendradarbiaujančia miestų kūrimo procesuose visuomene – pilietine visuomene. Šių problemų tyrimas yra svarbus siekiant gamtinės, urbanistinės, ekonominės-socialinės aplinkos darnos. Tačiau visuomenės veikimas formuojant miestų architektūros politiką, jos įtakos teritorinių bendruomenių savikūrai aspektai posovietinėje erdvėje moksliniuose darbuose aptariami nepakankamai. Bendroje

Lietuvos planavimo vertinimo sistemoje nėra numatytas indėlio (finansinių, žmogiškųjų ir kitų išteklių) į projektą vertinimas. Taip pat lieka neatskleista, kaip galėtų būti vertinamas visuomenės dalyvavimas miestų architektūros formavimo procese ir koks būtų jo kokybinis, ekonominis ir kt. poveikis galutiniams rezultatams. Kol kas dar nepakanka konkrečių vertinimo metodikų visuomenės įtakos architektūrai aspektui atskleisti.

Darbe miestų architektūros ir visuomenės sąveika traktuojama kaip sistemos *architektūra – visuomenė, visuomenė – miestas*, pasižyminčios grįžtamaisiais ryšiais, veikimo rezultatas (1 pav.). Todėl šiame darbe nagrinėjama problema siejama su:

1. Nepakankamu, aktualių tapusio reiškinio – miestų architektūros ir visuomenės sąveikos praktinės patirties – pažinimu;
2. Miestų architektūros pokyčius lemiančiais veiksniais ir aplinkybėmis: valdymo efektyvumo formuojant miesto architektūros politiką paieškomis; aplinkos taršos didėjimu; ideologijos formuojant miestų architektūrą pasikeitimu; kintančiu požiūriu į žmogų ir jo vietą pasaulyje; kintančiu požiūriu į valdžios prigimtį ir funkciją; demokratinį procesų Lietuvoje raida.

Tirdamas visuomenės aktyvumo dalyvavimo genezę, autorius darbe nagrinėja ne visą miestų urbanistinės raidos istoriją, bet išskiria tik tuos aspektus, kurie susiję su visuomenės vaidmeniu formuojant miesto architektūros politiką. Visuomenės dalyvavimo genezės planavimo procese pradžią autorius sieja su miestų ilgalaikiu perspektyvinio planavimo, kaip miestų architektūros politiką formuojančiu Lietuvoje, laikotarpiu pradžia. Demokratijos principų taikymo miesto architektūros formavimo procese patirtį autorius tiria Vilniaus miesto pavyzdžiu (15 pastarųjų metų laikotarpiu).

Darbo tikslas ir uždaviniai. Įvertinant visuomenės demokratėjimo Lietuvoje tendencijas, darbe siekiama ištirti architektūros ir visuomenės sąveikos reiškinio raidos dėsningumus ir optimizuoti visuomenės dalyvavimo procesą bei funkcinę-erdvinę miestų struktūrą. Tikslui pasiekti iškelti šie darbo uždaviniai:

1. Atlikti veiksmų, darančių įtaką objektui, analizę.
2. Ištirti visuomenės dalyvavimo (*Citizen or Public participation*) formuojant miestų architektūrą bendruosius raidos ypatumus, genezę, evoliuciją, istorines įtakas.
3. Išanalizuoti šiuolaikinę visuomenės dalyvavimo patirtį formuojant miestų architektūros politiką, siekiant nustatyti, kokių būdu visuomenė daro įtaką miestų architektūros raidai ilgalaikio perspektyvinio planavimo lygmenyje. Atskleisti visuomenės gebėjimą dalyvauti dialoge su valdžios subjektais.
4. Remiantis atliktais tyrimais nustatyti Lietuvos įstatymais numatytą ir kitų praktikoje taikomų procedūrų efektyvumą.
5. Nustatyti ir pateikti visuomenės dalyvavimo kriterijus siekiant optimizuoti teritorinių bendruomenių savikūrą mažinant socialinę psichologinę įtampą.
6. Remiantis tyrimų rezultatais suformuluoti ir pasiūlyti rodiklių sistemą stebėsenos metodikai parengti siekiant mokslinio darbo idėjų testinumo.

Darbo objektas. Mokslinio darbo objektas yra architektūros ir visuomenės sąveika šiuolaikinės demokratijos sąlygomis.

Mokslinis darbo naujumas, teorinė ir praktinė jo svarba. Lietuvoje po šalies nepriklausomybės atkūrimo jau keliolika metų funkcionuojančios rinkos sąlygomis šis tyrimas yra vienas pirmųjų bandymų tokia apimtimi ir pobūdžiu ištirti ir įvertinti užsienio ir Lietuvos mokslininkų šioje srityje atliktus darbus, nustatyti visuomenės svarbą, darant įtaką miestų architektūros formavimo politikai. Reiškinių genezės ir raidos tendencijų ieškota platesniame istorinės-architektūrinės kultūros kontekste, paliečiant ne tik institucinį, administracinį, teisinį, bet ir ideologinį, sociokultūrinį lygmenis. Darbo mokslinį naujumą ir teorinę svarbą sudaro: įvairių veiksmų įtakos miestų architektūros raidai tarpusavio ryšių nustatymas; darnios plėtros ideologijos formuojant miestų architektūros politiką sąsąjį su visuomenės dalyvavimu atskleidimas; visuomenės dalyvavimo formuojant miestų architektūrą, daugelio veiksmų kartu paėmus naujos ekonominės formacijos ir demokratėjimo Lietuvoje sąlygomis nustatymas; metodikos reiškiniui stebėti parengimas; teoriniai, teisiniai samprotavimai ir prielaidos. Praktikos analizė įvertinta tarptautinės patirties mastu.

Mokslinio darbo teiginių, vertinant visuomenės dalyvavimą miestų architektūros formavimo procese, praktinę svarbą sudaro jo testinumas ir pritaikomumas: tobulinant miestų urbanistinio planavimo įstatyminę bazę; tobulinant procesų valdymo metodikas; diegiant edukacines programas mokslo ir studijų temoms papildyti; ugdant architektūros formavimo kultūrą; plėtojant darnią regiono urbanizaciją; mažinant periferiškumo ir ekonominio atsilikimo Lietuvoje mastą.

Tyrimų metodai. Sprendžiant iškeltus uždavinius naudoti oficialūs valstybės, savivaldybių statistiniai duomenys, pateikta kitų pasaulio, ES, Baltijos jūros regiono šalių informacija, NVO veiklos ataskaitų duomenys, apklausų ir stebėjimų rezultatai, autoriaus atliktų tyrimų medžiaga. Ekspertinės analizės (*Survey of experts*) metodu išnagrinėti visuomenės dalyvavimo rengiant perspektyvinius planavimo dokumentus būdai. Lyginamosios analizės metodu įvertintas teisiųjų procesų reguliavimo priemonių – urbanistinio planavimo, projektavimo, projektų įgyvendinimo, eksploatavimo – efektyvumas. Kiti loginiai tyrimo būdai: laiko ir kartų pokyčių genezei tirti darbe taikytas atskirų istorinių laikotarpių, raidos atvejų studijos metodas (*Case studies*). Kontingento neformalių apklausų (*Empirical surveys*), taikyti autoriui konsultuojantis; zondžinių tyrimų (*Consultative, paticipatory approaches*) jam dalyvaujant. Darbas grindžiamas kompleksiško bei tarpdisciplininio integralumo principu. Autorius, tirdamas architektūros ir visuomenės sąveiką, pirmą kartą tam tikslui pritaikė vieną iš grafų teorijos taikomųjų sričių – vadinamąjį tikslų medžio modeliavimo metodą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, ir priedai. Bendra disertacijos apimtis – 155 puslapiai pagrindinio teksto, 100 paveikslai, iš kurių 63 sudaryti autoriaus, 41 lentelės (visos sudarytos autoriaus), iš kurių 16 lentelių pateikiamos prieduose ir 5 priedai. Naudotas šaltinių sąrašas sudaro 313 poziciją, iš kurių 35 pozicijos –

autorius atliktų, darbų (vieno ir kartu su bendraautoriais) ir publikacijų (vieno ir kartu su bendraautoriais) sąrašas.

Rezultatų aprobacija. Disertacijos tema publikuota 12 straipsnių (keturi iš jų mokslo žurnaluose „Urbanistika ir architektūra“, vienas „Verslas: teorija ir praktika“, vienas teoriniame ir praktiniame žurnale „Viešas administravimas“, kurie įtraukti į mokslines tarptautines *ICONDA*, *EBSCO*, *LOGIN*, *CSA* ar *GESIS* duomenų bazes, šeši straipsniai paskelbti mokslinių konferencijų pranešimų medžiagoje). Svarbiausi disertacinio darbo rezultatai buvo išdėstyti 19 konferencijų. Tyrimų rezultatai įdiegti rengiant planavimo dokumentų reglamentuojančius rodiklius, teritorijų planavimo dokumentus.

Darbo skyrių apžvalga. Įvade pristatoma problema, tyrimo objektas, tikslai ir uždaviniai, apsiribojimai, sąvokos ir terminai, tyrimo metodai, darbo aktualumas ir naujumas, teorinė ir praktinė reikšmė.

Pirmajame skyriuje apžvelgiama miestų architektūros ir visuomenės sąveikos idėjos genezė, istorinės ištakos, šaltiniai, evoliucija. Konkretizuojama ir apibrėžiama visuomenės sąvoka. Detalizuojama idėjos raida šiuolaikinės demokratijos sąlygomis.

Antrajame skyriuje tiriama, kaip praktiškai politinė-teisinė aplinka daro įtaką visuomenės pilietiškumui, kaip įvairūs visuomenės sluoksniai dalyvauja sprendžiant įvairaus masto miestų architektūros formavimo klausimus. Analizuojama jos interesų struktūra ir sklaidos geografinė. Visa tai tiriama ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalių teisinės praktikos pavyzdžiu.

Trečiajame skyriuje teigiama, kad norint visuomenės dalyvavimo idėją miestų architektūros politikos formavimo procese paversti veiksmingu įrankiu, būtina skatinti jos pilietiškumą ir ugdyti dalyvavimo kultūrą, paverčiant ne tik populistinių norų ir interesų patenkinimo, bet ir aplinkos plačiąja prasme architektūros ir savęs pažinimo priemone. Siūlomi būdai šioms idėjomis įgyvendinti.

Ketvirtajame skyriuje pateikiami tyrimo rezultatai siūlant visuomenės dalyvavimą paversti nuolatinės stebėsenos objektu, stebėsenos diegimo ir įgyvendinimo metodiką. Atskleidamas įvairių veiksmų tarpusavio ryšius autorius pateikia miestų funkcinės-erdvinės organizacijos modelį, kurio diegimui naudojamos urbanistinės priemonės, palankesnės teritorinių bendruomenių savikūrai.

Apibendrinant disertaciją, išskiriamos darbo objekto raidos tendencijos, formuluojamos išvados ir rekomendacijos.

Galutinės išvados.

1. Veiksniai, lėmę miestų formavimąsi, vystėsi lėtai ir iš esmės rėmėsi ankstesne miestų architektūros raidos tradicija. Galutinai į vieną visumą jas jungė anksčiau gyvenusios bendruomenių kartos. Tačiau vienijantis visas formacijas iki XX a. pabaigos visuomenės veikimo formuojant miestų architektūros politiką bruožas Lietuvoje išliko nedemokratišku, epizodiškai atsitiktiniu ir neformaliu. Disertacijoje nustatyti pagrindiniai šiuolaikinių miestų architektūros formavimo veiksniai, lėmę ne tik pozityvų gyvenimo kokybės gerėjimą, bet ir miestų bendruomenių susiskaldymą; silpnėjantį Lietuvos miestų architektūros formavimo reguliavimą bei planavimo kontrolę; nuomonių ir interesų skirtumus miestų bendruomenėse bei visoje

visuomenėje; aplinkos taršą; miestų architektūrinės kultūros susiniveliavimą su savitumo praradimo grėsme ateityje.

2. Tyrimais nustatyta, kad visuomenės dalyvavimo aktyvėjimo didėjimas formuojant miestų architektūrą susijęs su globalizacijos ir demokratėjimo pasaulyje plėtros tendencijomis, visuomenės prigimtiniu noru geriau gyventi, žinių ir informacinių technologijų plėtra, tačiau su informacijos stygiu apie urbanistinę teritorijų raidą, atsiradusiu nepasitikėjimu vietos valdžios institucijomis, gyvenimo kokybės kriterijų supratimo pasikeitimu, netobulu urbanistinio planavimo valdymu, įstatymkūros, užtikrinančios viešumą, spragomis, bendradarbiavimo galimybių stoka, visuomeninių organizacijų ir asociacijų savikūra, noru išlaikyti arba sukurti teritorinės bendruomenės teritorijos savitą urbanistinę-architektūrinę aplinką.

3. Darbe suformuota šiulaikinė architektūros ir visuomenės sąveikos samprata, atskleistos istorinės ištakos ir problematika, ištirtos reiškinių raidos mokslinės prielaidos. Nustatyta, kad ši sąveika yra evoliucijos rezultatas. Keičiantis politinėms-ekonominėms formacijoms Lietuvos teritorijoje, autorius išskyrė ir apibūdino šešis žemės reformavimo istorinius tarpsnius. Žmonių organizuotos reformos lėmė neformalią įtakos miestų architektūrai kaitą, visuomenės aktyvumo, bendruomeniškumo bei pilietiškumo mastą.

4. Disertacijoje apibūdintos nedemokratiško ir neefektyvaus bendradarbiavimo formuojant miestų architektūrą neigiamos priežastys: subjektyvus teisinių dokumentų interpretavimas; reikiamos informacijos sprendimams priimti trūkumas; skuboti, nepagrįsti ir dažnai ne tame valdymo lygyje priimami sprendimai svarstant ir aprobuojant architektūros formavimo projektinius dokumentus; vangiai ar nepakankamai efektyviai diegiamos inovacijos; personalo, priimančio sprendimus, kompetencijos stoka; nepakankama motyvacija gerai atlikti savo pareigas, kelti kvalifikaciją; visuomenės pasyvumas.

5. Tyrimais nustatyti miestų architektūros ir visuomenės sąveikos dėsningumai, veiksnių, darančių įtaką visuomenės aktyvumui, tarpusavio priklausomybė: tiesioginė visuomenės aktyvumo formuojant miestų architektūrą priklausomybė nuo miesto policentriškumo laipsnio ir bendruomeniškumo; tiesioginė visuomenės aktyvumo priklausomybė nuo jos informuotumo ir nuo naujausių technologijų panaudojimo informacijai skleisti masto; atvirkštinė visuomenės aktyvumo priklausomybė nuo miesto teritorijos planavimo tikslų strategiškumo (lygmens); atvirkštinė visuomenės aktyvumo priklausomybė nuo planuojamos teritorijos dydžio. Tai sudarė prielaidas visuomenės aktyvumo indekso nustatymo bei stebėsenos metodikų principams sukurti.

Rekomendacijos

1. Remiantis tyrimais, užsienio ir Lietuvos mokslininkų patirtimi, autorius nustatė optimalių teritorinių bendruomenių formavimo ir bendruomenių centrų skirstymo pagal lygmenis principus, kurie galėtų būti taikomi šalies didžiųjų miestų administraciniais teritoriniais vienetais: teritorinėms bendruomenėms, seniūnijoms ir kt. struktūroms formuoti su tai teritorijai būdingos architektūros formavimo politikos paieška, organizuojant visuomenės įtraukimą į šį procesą.

2. Vertinant tyrimų rezultatus galima teigti, kad Lietuvos didžiųjų miestų priemiesčių plėtros tendencijos spartėja ir ateityje dėl daugelio veiksnių sinergetinio poveikio jos aktyvės kartu su teritorinių bendruomenių savikūra. Autorius siūlo vietos valdžiai skatinti pilietiškus teritorinių bendruomenių savikūrą urbanistinėmis priemonėmis – formuojant polifunkcines decentralizuotas teritorijas.

3. Disertacijoje nustatyti pagrindiniai visuomenės dalyvavimo formuojant miestų architektūrą įtaką darantys kriterijai: informuotumas, aktyvumo intensyvumas, bendruomeniškumas, miesto urbanistinė struktūra. Jais remiantis suformuota rodiklių sistema reiškinių raidai stebėti ir vertinti. Parengta stebėsenos metodika, pagal kurią vietos valdžios institucijoms rekomenduojama organizuoti visuomenės dalyvavimo, formuojant miestų architektūrą, stebėsenos procesą.

4. Remiantis tyrimų rezultatais, miestų teritorijų urbanistinį planavimą tikslinga vykdyti stebėsenos ir ikiprojektinių diskusijų su bendruomenėmis pagrindu pradiniam planavimo proceso etape. Formuojant indikatorius stebėsenai vykdyti, būtina įvertinti šias raidos tendencijas: visuomenės bendrą sutarimą; visuomenės aktyvumą, pilietišumą dalyvaujant valdžios priimamų sprendimų procese; valdžios ir visuomenės partnerystę; visuomenės ir valdžios bendradarbiavimą; valdžios gebėjimą reaguoti į visuomenės iššūkius (motyvuoti ir argumentuoti savo veiksmus, komplektuoti personalą, diegti ir naudoti naujausias ITT galimybes, skleisti žinias apie urbanistinę raidą ir kt.); urbanistinės raidos pokyčių tendencijas (decentralizaciją, polifunkciškumą), teritorijų urbanistinės raidos reglamentavimą (užstatymo tankį, intensyvumą, aukštumą ir kt.); edukacinius procesus visuomenėje.

5. Būtina papildyti teisės aktus reglamentuojančius visuomenės dalyvavimą, juos skiriant pagal lygmenis, apibrėžiant galimybę taikyti papildomas, nuolat vykdomas visuomenės aktyvumą skatinančias ir psichologinę įtampą mažinančias, pasitikėjimą didinančias priemones: *mokymus, forumus, diskusijas, seminarus, skelbimus per žiniasklaidą ir kt.*

Trumpai apie autorių

Jonas Jakaitis gimė 1956 m. birželio 3 d. Kazachijoje. 1976 m. įgijo techniko architekto kvalifikaciją Vilniaus statybos technikume. 1984 m. įgijo inžinieriaus kvalifikaciją Vilniaus inžineriniame statybos institute (VISI) Miestų statybos fakultete. 1997 m. įgijo architektūros mokslo magistro laipsnį Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Architektūros fakultete. 1976 m. pradėjo dirbti Paminklų konservavimo institute (PKI), 1990–1995 m. dirbo Trakų rajono savivaldybės Architektūros, urbanistikos ir aplinkos apsaugos skyriaus viršininku – rajono vyr. architektu. Nuo 1995 m. dirba Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento Bendrojo ir specialiojo planavimo skyriaus vadovu. 2002–2006 m. – Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakulteto doktorantas. Jonas Jakaitis 1997 m. stažavosi Krokuvos vaivadijoje (Lenkija) tarptautinėje vasaros planuotojų stovykloje (*Aer summer school – CRACOW 1997*).

Jonas Jakaitis nuo 1994 m. LKAS, nuo 1998 m. LAS, nuo 2005 m. Baltijos miestų sąjungos (*UBC*) urbanistikos komisijos (*CUP*) vykdomojo komiteto narys.